

Mittevaralise kahju¹ hüvitamise nõuded tsiviilasjades esimese ja teise astme kohtutes 2006. aastal

19. 03. 2007. a.

Analüüsi eesmärk

Analüüsi eesmärgiks on uurida 2006. aastal maakohtute ja ringkonnakohtute poolt tsiviilasjades tehtud otsuseid, milles kohus on vaadanud läbi mittevaralise kahju hüvitamise nõude, üldistades vastavat kohtupraktikat ja tuues välja mittevaralise kahju hüvitamist puudutava kohtupraktikat iseloomustavad tunnused ja probleemid. Analüüsis on käsitletud nii kaasuste üldist olemust kui ka kaasuste liike, tõendamiseset ja tõendamiskoormise jaotamist poolte vahel.

Analüüsi eesmärgiks ei ole eraldi uurida lahendite edasikaebamist kassatsiooni korras ega nende läbivaatamise tulemusi Riigikohtus, sest nende kaasuste osas on Riigikohtul ülevaade esimese ja teise astme lahenditest juba olemas.² Nende lahendite osas, mis on Riigikohtu poolt läbi vaadatud, on vastav viide ka tehtud.

Analüüsi aluseks olevad materjalid

Analüüsi objektiks on maakohtute ja ringkonnakohtute poolt 2006. aastal mittevaralise kahju hüvitamise nõuetes tehtud otsused, mis on kantud Kohtulahendite Infosüsteemi (KIS). Otsingumeetodina on kasutatud ületekstiotsingut (seega ei pruugi analüüs katta 100% kohtute poolt vastaval ajavahemikul tehtud otsuseid, kuid hõlmab siiski enamust neist). Kokku on analüüsi käigus läbi vaadatud 92 esimese astme kohtu otsust ja 33 ringkonnakohtu otsust.

Analüüsi objektiks olevate kaasuste puhul oli üldjuhul tegemist juhtumitega, kus kohaldamisele kuulusid õigusnormid, mis kehtivad alates 01. 07. 2002. a. ehk VÕS jõustumise järgne kahju hüvitamist reguleeriv normistik.³

1. Mittevaralise kahju hüvitamise õiguslikud alused

VÕS kommenteeritud väljaande kohaselt ei ole füüsilise ega vaimse valu ning kannatuste puhul nende mõõtmine objektiivselt võimalik. **Juhtudel, kus seadus näeb *expressis verbis* mingi õigushüve rikkumise korral mittevaralise kahju hüvitamise ette, tuleks kannatanul üldreeglina mittevaralise kahju tekkimist eeldada.** Näiteks kehavigastuse või tervisekahjustuse korral võib mittevaralise kahju tekkimist eeldada, tõendada tuleb tervisekahjustuse fakti ja põhjuslikkus seost. Teatud juhtudel aga sätestab seadus ka mittevaralise kahju hüvitamise nõude tekkimiseks täiendavaid eeldusi (nt § 134 lg 3 ja 4).⁴

¹ Käesolevas analüüsis kasutatakse terminit mittevaraline kahju moraalise kahju sünonüümina.

² Samal põhjusel ei ole käesolevas analüüsis põhjalikumalt käsitletud nn *Enimexi* kaasuseid

³ Ühel juhul kuulusid kohaldamisele TsK sätted (esialgseks lahendiks oli siinkohal Valga Maakohtu 01.11. 2004. a. otsus tsiviilasjas nr 2-155/03, tegemist ebaõige ravivõtte tulemusena väidetavalt tekkinud tervisekahjustusega)

⁴ Varul, P., Kull, I. *et al.* Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2006, § 128, komm 4.4; § 130, komm 4.3.

Seega sõltub tõendamiskoormise jaotumine sellest, kas konkreetse õigusvastase teo korral mittevahalise kahju teket eeldatakse või mitte. Kui kahju tekkimist eeldatakse, siis peab hageja tõendama õigushüve rikkumist kostja poolt. Ka põhjusliku seose tõendamise koormis lasub hagejal. VÕS kommentaaride kohaselt ei tohiks väljaspool konkreetseid seaduses sätestatud aluseid mittevahalise kahju hüvitamine kõne alla tulla, sest kehtib eeldus, et seaduses sätestatud mittevahalise kahju hüvitamise juhud on ammendavad. Mitmetes olukordades loetakse võimalikult tekkivad ebamugavused ja ebameeldivused kaetuks vahalise kahju hüvitamisega.

Kui kahju tekkimise aluseks olev rikkumine ei ole seaduses otseselt nimetatud mittevahalise kahju tekkimise alusena, siis peab mittevahalise kahju olemasolu ning lepinguliste kahju hüvitamise nõuete korral ka lepingu kaitse-eesmärgi ja lepingu teise poole arusaamist sellisest eesmärgist tõendama hageja.

Lisaks võib mittevahaline kahju olla hüvitatav ka muude vahenditega kui rahasumma maksmine, näiteks meedias avaldatud andmete ümberlõkkamisega (saab nõuda sõltumata õigusvastasusest ja süüst), vabandamist küll otseselt õiguskaitsevahendina ette nähtud ei ole, kuid vabandamine võib omada tähtsust mittevahalise kahju rahalise hüvitamise nõude rahuldamisel. Kohus võib au teotamisega tekitatud mittevahalist kahju lugeda hüvitatuks vabandamisega.

VÕS näeb ette erinevaid mittevahalise kahju hüvitamise võimalikke koosseise. Käesolevas analüüsis on lähtutud kõnealusel perioodil tehtud kohtuotsustes kajastatud kaasusgruppidest ja neile vastavatest koosseisudest.

VÕS konstruktsioonid eeldavad mitmel juhul, et kõigepealt tehakse kindlaks mittevahalise kahju hüvitamise kohustus ja seejärel hinnatakse teatud asjaolusid, mille täiendaval esinemisel mittevahaline kahju konkreetsel juhul tõesti hüvitada tuleb. Mittevahalise kahju hüvitamise kohustus tähendab seda, et kindlaks on tehtud, et kostja on põhjastanud oma teoga hagejale mittevahalise kahju ja et tegu on õigusvastane (ei esine õigusvastasust välistavaid asjaolusid – lisaks üldosa normidele tuleb teatud kaasusgruppide puhul arvestada VÕS eriosa norme – täiendavad nõuded tulenevad VÕS §-st 1046 ja 1047), ja et kahju tekitaja süü eeldust ei ole ümber lükatud (kahju tekitaja vastutab tekitatud kahju eest). Kui eelnev on selge, siis tuleb vastavalt konkreetsele kaasuse liigile teha kindlaks täiendavad asjaolud, mis vastavates seadusesätetes sisalduvad.

- **Tervisekahjustuse põhjustamine isikule endale.** VÕS § 130 lg 2: isikule kehavigastuse tekitamise või tema tervise kahjustamisega tekitatud kahju hüvitamise kohustuse olemasolul tuleb kahjustatud isikule maksta talle seeläbi tekitatud mittevahalise kahju hüvitiseks mõistlik rahasumma.
- **Lepingust tuleneva kohustuse rikkumine.** VÕS § 134 lg 1: lepingust tuleneva kohustuse rikkumise korral võib mittevahalise kahju hüvitamist nõuda juhul, kui kohustus oli suunatud mittevahalise huvi järgimisele ning sõltuvalt lepingu sõlmimise või kohustuse rikkumise asjaoludest sai võlgnik aru või pidi aru saama, et kohustuse rikkumine võib põhjustada mittevahalise kahju.
- **Vabaduse võtmine, samuti muude isikuõiguste rikkumine (au teotamine, ebaõigete andmete avaldamine jmt).** VÕS § 134 lg 2: rikkumise raskus, eelkõige kehaline või hingeline valu peab õigustama mittevahalise kahju hüvitamist.
- **Lähedase isiku surma põhjustamine või talle raske kehavigastuse või tervisekahjustuse tekitamine.** VÕS § 134 lg 3: hüvitise maksmist peavad õigustama erandlikud asjaolud.

- **Asja hävimine või kaotsimine.** VÕS § 134 lg 4: kahjustatud isikul peab hävinud või kaotsiläänud asja suhtes olema eriline huvi, eelkõige isiklike põhjuste tõttu (asja kasulikkust erilise huvina ei arvestata).

2. Analüüsi käigus uuritud lahendid jagunesid alljärgnevalt

2.1. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded⁵ lepingulistest suhetes

- töövigastusega tekitatud mittevaralise kahju hüvitamise nõuded (tööandja ei kindlustanud ohutuid töötingimusi, mistõttu töötajal tekkis töövigastus);
- ebakvaliteetse kauba müügiga tarbijale tekitatud mittevaralise kahju hüvitamise nõuded;
- töövõtulepingu rikkumisest tulenev mittevaralise kahju hüvitamise nõue;
- reiskorraldusteenuse osutamise lepingu rikkumisest tulenev mittevaralise kahju hüvitamise nõue;
- soojatootja keeldumine lepingulise kohustuse täitmisest – sooja edastamisest ja sellest tulenev mittevaralise kahju hüvitamise nõue;
- käendajate poolne mittevaralise kahju hüvitamise nõue põhivõlgniku vastu (põhivõlgnik ei täitnud oma kohustust panga ees);
- broneerimislepingu mittetäitmisest tulenev mittevaralise kahju hüvitamise nõue;
- arsti eksimusest tervishoiuteenuse osutamisel tulenevad mittevaralise kahju hüvitamise nõuded;
- ebakvaliteetsest õigusteenusest tulenev mittevaralise kahju hüvitamise nõue;
- võlanõude õigusvastase esitamisega põhjustatud mittevaralise kahju hüvitamise nõue (kostjaks elamute haldamisteenuse osutaja, kes nõudis hagejalt liigsete summade tasumist elamu haldamisteenuse eest).

2.2. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded lepinguvälistes suhetes

- lähedase isiku (abikaasa) surma põhjustamisega tekitatud mittevaralise kahju hüvitamise nõuded;
- kehavigastuse või tervisekahjustusega tekitatud mittevaralise kahju hüvitamise nõuded (kehavigastus tekitatud kuriteoga, väärteoga, liiklusõnnetusega, elektrilöögiga trollibussilt, parkla tõkkepuuga, väidetava kostja kallaletungiga, mida ei fikseeritud süüteona, koera kallaletungi tagajärjel);
- isikliku õiguse rikkumisega tekitatud mittevaralise kahju hüvitamise nõuded (eelkõige au teotavate andmete või ebaõigete andmete avaldamine – enamasti meedias, aga ka avalikul koosolekul, portaalis Delfi jmt, isiku surma kohta lehes ebaõige teate avaldamine, hagi õigusvastane esitamine kohtusse, politseile ebaõige kaebuse esitamine);
- omandi või sellega sarnase õiguse või valduse rikkumisega tekitatud mittevaralise kahju hüvitamise nõuded (teise isiku varale kahju tekitamine, mitmel juhul oli

⁵ Siinkohal on silmas peetud hageja poolt esitatud nõudeid selliselt nagu need olid kirjeldatud kohtuotsuses.

tegemist remonttööde käigus teisele korterile kahjustuste põhjustamisega (vee läbijooks jmt); ühes kaasuses oli väidetavaks õigusvastaseks teoks kaasomandis asuval kinnistul asuva emotsionaalse väärtusega hõbekuuse mahasaagimine);

- majandus- või kutsetegevusse sekkumisega tekitatud mittevaralise kahju hüvitamise nõue (ühel juhul viidatud sellele alusele, kuigi poolte vahel oli töövõtuleping);
- seadusest tulenevat kohustust rikkuva käitumisega tekitatud mittevaralise kahju hüvitamise nõue (tühise tehingu järgi saadu tagastamata jätmise kostja poolt);
- heade kommete vastase tahtliku käitumisega tekitatud mittevaralise kahju hüvitamise nõuded (ühel juhul viitas hageja sellele nõude alusele, samas oli poolte vahel siiski töövõtuleping).
- kohtuotsuse täitmisega venitamisega tekitatud mittevaralise kahju hüvitamise nõuded. Kuna kohtuotsust ei täidetud väidetavalt õigeaegselt, siis kustutati ühing registrist ja hageja nõue jäi rahuldamata (hageja ei täpsustanud oma nõudes, milles seisnes mittevaraline kahju);
- vabaduse võtmisega tekitatud mittevaralise kahju hüvitamise nõue (kehalise ja omandi puutumatus rikkumine psühhiaatria haiglas vältimatu psühhiaatrilise abi kohaldamisel);

2.3. Muud juhtumid

- elektri ja veega õigusvastase mittevarustamise korral ühistu poolt ühistu liikmele tekitatud mittevaralise kahju hüvitamise nõue (suhe ühistu ja liikme vahel ühinguõiguslik);
- autoriõiguse rikkumisega tekitatud mittevaralise kahju hüvitamise nõuded;
- eluruumi sissepääsu keelamisega tekitatud mittevaralise kahju hüvitamise nõue (pooltevahelise suhte kvalifitseerimisel ei olnud selge, kas üürileping oli nõuetekohaselt üles öeldud või mitte) ;
- ebavõrdse kohtlemisega töösuhtes tekitatud mittevaralise kahju hüvitamise nõuded (antud kaasuse puhul on töötaja ja tööandja vahel küll lepinguline suhe, kuid TLS erinorm viitab otseselt mittevaralise kahju tekkimise võimalusele)⁶

3. Analüüsi käigus erinevate kaasusgruppide raames tuvastatud probleemid

3.1. Mittevaralise kahju hüvitamine lepingulistest suhetes

Mis puudutab mittevaralise kahju hüvitamise nõudeid olukorras, kus poolte vahel on lepinguline võlasuhe, siis nähtub läbivaadatud materjalist, et kohtud kohaldavad üldjoontes õigesti VÕS §-s 134 lg 1 sätestatud üldpõhimõtet, mille kohaselt **lepingust tuleneva kohustuse rikkumise eest võib mittevaralise kahju hüvitamist nõuda üksnes juhul, kui kohustus oli suunatud mittevaralise huvi järgimisele ning sõltuvalt lepingu sõlmimise või kohustuse rikkumise asjaoludest sai võlgnik aru või pidi aru saama, et kohustuse**

⁶ TLS § 10³ lg 1 kohaselt on töötajal ja töölesoovijal, keda tööandja kohtles § 10 3. lõikes nimetatud põhjustel ebavõrdselt, õigus nõuda tööandjalt talle ebavõrdse kohtlemisega tekitatud varalise ja mittevaralise kahju hüvitamist. Analüüsi autori arvates tuleks antud normi puhul kaaluda, kas siinkohal ei ole tegemist veel ühe erinormiga, kus mittevaralise kahju tekkimist vastavate asjaolude esinemisel tuleks eeldada (vt VÕS kommentaarid, § 128 komm 4.4.).

rikkumine võib põhjustada mittevaralise kahju. Ka VÕS ise võib näha ette teatud juhtumeid, millal lepingupoolel on õigus nõuda teiselt lepingupoolelt mittevaralise kahju hüvitamist. Üheks lepinguliigiks, mille puhul seaduses sisaldub otseviide mittevaralise kahju hüvitamise nõudeõigusele, on pakettreisileping (VÕS § 877 lg 2). Analüüsi objektiks olevate otsuste hulgas esines ka üks kõnealune kaasus. 26. juuni 2006. a. otsuses tsiviilasjas nr 2-04-184 käsitles Viru Maakohus hageja nõuet hüvitada talle reisikorraldaja poolse lepingurikkumisega tekitatud mittevaraline kahju. Reisikorraldaja tegevusetuse tõttu keeldus piirivalve hagejat üle Vene-Valgevene piiri lubamast ja hageja pidi puhkuse katkestama ning Eestisse omal käel tagasi sõitma. Hageja nõudis mittevaralise kahjuna 18 000 krooni, kohus vastava nõude ka rahuldas.⁷

Käesolevas asjas kuulus kohaldamisele VÕS, nõude aluseks olevad faktilised asjaolud leidsid aset pärast 2002. aasta 01. juulit. Kohus märkis oma otsuses, et: "pakettreisileping on olemuslikult suunatud mittevaralise huvi järgimisele. Seega on pakettreisilepingu sõlminud reisijal õigus nõuda mittevaralise kahju hüvitamist kasutult kulutatud puhkuseaja eest ning võimalike raskete üleelamiste eest." Kohus viitas kõnealuses lahendis Riigikohtu 26. mai 2005. a. otsusele tsiviilasjas nr 3-2-1-34-05, mille kohaselt "mittevaralise kahju tõendatuks lugemisel peab olema selgeks tehtud, missugused on mittevaralised kahjulikud tagajärjed kannatanu jaoks. Mittevaralise kahju eest väljamõistetava hüvitise õiglane suurus peab vastama senisele kohtupraktikale ja ühiskonna üldise heaolu tasemele." Tuleb siiski märkida, et nimetatud Riigikohtu lahend on tehtud asjas, milles väidetavalt kahju tekitanud sündmus leidis aset enne VÕS jõustumist, seega on viitamine VÕS-eelsele tõendamiskoormisele antud kaasuses mõnevõrra ebakohane.

Mittevaralise kahju hüvitamise nõude esitamist lepingulises võlasuhtes esines veel ka muudel juhtudel. Näitena võib tuua müügilepingud, kus ostjaks oli tarbija ja kus professionaalne müüja müüs tarbijale defektse toote (Viru Maakohtu 02. oktoobri 2006. a. otsus tsiviilasjas nr 2-05-1191 ja 05. juuni 2006. a. otsus tsiviilasjas nr 2-02-315, samuti Harju Maakohtu 10. novembri 2006. a. otsus tsiviilasjas nr 2-04-1801/34 ja 26. septembri 2006. a. otsus tsiviilasjas nr 2-05-17188). Samalaadseid nõudeid esitati ka töövõtulepingutega seonduvalt. Kohtud seda liiki nõudeid siiski ei rahuldanud.

Ühel juhul esitasid käendajad mittevaralise kahju nõude põhivõlgniku vastu, kuna viimane ei olnud pangale laenu tasunud ja pank nõudis seega laenu tasumist käendajatelt (nii nagu seadus ja käendusleping seda ka võimaldab). Rikkumiseks pidasid hagejad põhivõlgniku poolset laenulepingust tuleneva tasumiskohustuse täitmatajätmist. Kohus jättis nõude rahuldamata, sest käenduslepingu sõlmisid hagejad vabatahtlikult ja järelikult pidid nad olema teadlikud ka sellega kaasnevatest riskidest, muu hulgas olema valmis võimaluseks, et põhivõlgnik oma kohustust panga ees ei täida. Käenduslepingu eesmärgi hulka ei kuulu käendajate kaitse põhivõlgniku poolse lepingu rikkumise eest võlausaldaja ja tema vahelises suhtes ega ka mitte käendajate kaitse mittevaralise kahju eest. Kohus jättis mittevaralise kahju nõude rahuldamata ka ebakvaliteetse õigusteenu väidetava osutamise juhtumil (Harju Maakohtu 28. septembri 2006. a. otsus tsiviilasjas nr 2-05-16050), viidates samuti VÕS §-le 134 lg 1.

Tartu Maakohtu 11. mai 2006. a. otsuses tsiviilasjas nr 2-04-1251 käsitleti mittevaralise kahju hüvitamise võimalikkust broneerimislepingu mittetäitmisel. Hageja märkis nõuet põhjendades, et ta sõlmis broneerimislepingu eesmärgiga rajada omandatavale kinnistule kodu ja lepingu tühistamisega purunesid hageja lootused kodu rajamiseks. Lootuste purunemine tõi omakorda kaasa vaimse heaolu languse ning ebameeldivaid psüühilisi üleelamisi ja närvitegevuse häireid. Kohus leidis, et tehing (mis tegelikkuses oli käsitletav kinnistu müügi eellepinguna) on vormipuude tõttu tühine ja seetõttu ei ole ega saanudki olla

⁷ Käesoleval ajal on viidatud kohtuotsus jõustunud.

sellel mingeid õiguslikke tagajärgi. Kohus rõhutas, et hageja ei tuginenud oma väidetes sellele, et talle oleks tekitatud kahju lepingueelsetel läbirääkimistel, mistõttu kahju hüvitamise nõue tuleb jätta rahuldamata. Nimetatud otsus on praeguseks edasi kaevatud ja menetlemisel Tartu Ringkonnakohtus.

3.2. Tervisekahjustusega seotud mittevaralise kahju hüvitamise nõuded

Tööõnnetuse või töövigastuste tagajärjel tekkinud mittevaralise kahju hüvitamise nõuded

Tööõnnetuse tagajärjel hagejal väidetavalt tekkinud mittevaralise kahju hüvitamise nõue leidis käsitlemist Tartu Maakohtu 06. aprilli 2006. a. otsuses tsiviilasjas nr 2-05-15812. Kohus asus seisukohale, et antud juhul tööandja süüd kõrvaldavaid asjaolusid ei esinenud.⁸ Hageja poolt nõutav summa oli 380 000 krooni, kohus leidis, et mõistlikuks hüvitiseks on 100 000 krooni. Kohtuotsuse põhjenduste kohaselt seisnes kahju tööõnnetuse tagajärjel tekkinud olulises psüühika ja närvitegevuse häires ning püsivas kehalise terviklikkuse kaotuses. Hagejale tekitatud tervisekahjustuse iseloomu ja püsivust arvesse võttes ning hageja elukvaliteeti enne ja pärast tööõnnetust arvestades luges kohus tõendatuks, et õnnetusega tekitatud kehavigastused on kaasa toonud hageja elukvaliteedi pöördumatu languse. Tartu Ringkonnakohtus lõpetas nimetatud kohtuasjas menetluse kompromissi kinnitamisega. Kompromissiga leppisid pooled kokku maksete ajatamises, summa osas lähtuti esimese astme kohtu otsusest.

Samalaadsed on ka **tervishoiuteenuse osutamisega seotud mittevaralise kahju hüvitamise nõuded** – ka nende puhul oli analüüsitud juhtumites kõne all tervisekahjustusest tuleneva mittevaralise kahju hüvitamine olenemata sellest, et poolte vahel on lepinguline suhe.⁹

Analüüsitavaid lahendite hulgas esines kokku kolm maakohtutes läbivaadatud mittevaralise kahju hüvitamise nõuet, mille puhul nõude aluseks oli tervisekahjustuse väidetav tekitamine raviteenuse osutamise käigus. Kahte sellist kohtuasja menetles Harju Maakohus ja nii 03. novembri 2006. a. otsuses tsiviilasjas nr 2-03-817¹⁰ kui ka 02. mai otsuses tsiviilasjas nr 2-04-344 jäeti hagi rahuldamata põhjusel, et kostja õigusvastane käitumine oli tõendamata. Üks analoogne kohtuasi vaadati kõnealusel perioodil läbi Tartu Maakohtus ja 28. juuni 2006. a. otsusega jäeti kahjunõue rahuldamata, kuna ei leidnud tõendamist, et tervisekahjustus (vasaku käe radiaalnärvi katkemine) leidis aset just operatsiooni käigus (puudus põhjuslik seos). Kaks viimatinimetatud lahendit kaevati ka edasi ja vaadati läbi ka ringkonnakohtute poolt. Mõlemad eelnimetatud kohtuotsused jäid jõusse ka pärast kohtuasjade läbivaatamist ringkonnakohtutes. Samuti jättis Tallinna Ringkonnakohtus oma 24. novembri 2006. a. otsusega tsiviilasjas nr 2-04-344 muutmata Harju Maakohtu 02.05.2006 otsuse (nõude rahuldamata jätmise põhjusena tõi kohus välja õigusvastasuse puudumise kostja käitumises).

Ühel juhul tegid analüüsi objektiks olnud kaasustes maakohus ja ringkonnakohtus ka erinevad lahendid. Antud juhul oli aga tegemist juhtumiga, mis oli juba läbinud nii apellatsioon- kui ka kassatsioonimenetluse ja Riigikohus oli juhtumi lahendamiseks andnud omapoolsed juhised. Algselt aga jättis Tartu Ringkonnakohtus oma 20. märtsi 2006. a. otsusega tsiviilasjas nr 2-03-221 Valga Maakohtu 01.11.2004. a otsuse tsiviilasjas nr 2-155/03 muutmata. Hageja

⁸ Erinevalt Tartu Maakohtu 2006. a. otsuses tsiviilasjas nr 2-04-1228 käsitlemisel olnud juhtumist, mis vaadati läbi ka Riigikohtu poolt

⁹ Loomulikult on võimalik, et tervishoiuteenuse osutamise käigus rikutakse mingeid muid kohustusi – näiteks avaldatakse delikaatseid isikuandmeid vmt, kuid käesoleva analüüsi käigus läbi vaadatud lahendite hulgas selliseid ei esinenud.

¹⁰ Hetkel Tallinna Ringkonnakohtu menetluses.

nõude aluseks oli viimatinimetatud kaasuse puhul väidetav ebaõige ravivõtte (süst selga), mille tulemusena hageja alakeha on sisulist halvatud. Mittevaralise kahju hüvitiseks nõudis hageja 200 000 krooni suurust hüvitissummat. Maakohus leidis aga, et ei kostja süü ega õigusvastane käitumine ning põhjuslik seos kostja tegevuse ja hageja tervisekahjustuse vahel ei ole tõendatud (ekspertkomisjoni otsusega tuvastati, et ravivõtte sooritus ja kontroll "vastas nõuetele"). Ringkonnakohus nõustus asja esimesel läbivaatamisel maakohtu otsusega. Pärast seda, kui Riigikohus oli andnud omapoolsed juhised ja saatnud asja tagasi uueks läbivaatamiseks ringkonnakohtusse, rahuldab ringkonnakohus hageja nõude ja mõistis taotletava summa (200 000 krooni) täies ulatuses välja. Teistkordse läbivaatamise tulemusena tehtud ringkonnakohtu otsuse põhjenduste kohaselt oli põhjuslik seos ebaõige ravivõtte ja hagejal tekkinud tervisekahjustuse vahel tuvastatud.

3.3. Ülevaade mittevaralise kahju hüvitamise nõuete rahuldamisest erinevates kaasusgruppides

3.3.1. Läbivaadatud juhtumite grupid, mille puhul mittevaralise kahju nõuded on jäetud kohtute poolt rahuldamata

- **Lepingulises suhtes tekitatud mittevaralise kahju nõuded** (erandiks VÕS § 1044 lg 3);
- **Lähedase inimese surma põhjustamisest tulenev mittevaraline kahju, kui ei ole tõendatud erandlikud asjaolud.** Analüüsi objektiks olnud kaasustes ei toonud hagejad välja erandlikke asjaolusid, mis oleksid andnud aluse mittevaralise kahju väljamõistmiseks (seda, mis võiks selliseks erandlikuks asjaoluks olla, kohtuotsustes eraldi ei käsitletud).
- **Juhtumid, kus hageja taotleb omandi või valduse rikkumisega kaasneva mittevaralise kahju hüvitamist.** Üheks selliseks rikkumiseks oli kaasomandis oleval kinnistul asunud hõbekuuse maharaiumine kostja poolt. Väidetavalt oli kuusk istutatud hageja isikliku tähtsündmuse mälestusena (kuigi see, millise tähtsündmusega siis ikkagi tegemist oli, jäigi välja selgitamata, sest hageja andis selles osas vastuolulisi seletusi). Tartu Maakohus leidis oma 17. oktoobri 2005 otsuses tsiviilasjas nr 2-1346/04, et asja suhtes esinev eriline huvi ei ole tõendatud. Nimetatud asja vaatas läbi ka Tartu Ringkonnakohus ja nõustus maakohtu motiivide ja järeldustega.

Viru Maakohtu 30. oktoobri 2006. a. otsuses tsiviilasjas nr 2-03-414 käsitleti käesolevasse kaasusgruppi kuuluvat olukorda, kus kahju (sealhulgas väidetav mittevaraline kahju) tekitati kostja (avarii)remonditööde käigus, kui kanalisatsioonipüstakut vahetades ujutati üle ka remonditavate ruumide kohal asuva korteri vannituba ja tualettruum. Kohus viitas VÕS §-le 1045, mille lg 3 kohaselt ei ole kahju tekitamine õigusvastane, kui kahju tekitaja tegutses hädaseisundis ning kahju tekitaja kasutas oma õiguse (õiguse teha pangaoperatsioone renditud ruumides) teostamiseks ja kaitseks õigustatult omaabi. Eeltoodust tulenevalt leidis kohus, et "kostja poolt tekitatud kahju hageja korteriomandile avarii likvideerimisel korteriomandi reaalosas ei olnud õigusvastane tegevus, vaid oli täiesti õiguspärane tegevus, kuna põranda alla pandud torusid ei saa vahetada ilma põrandat lõhkumata." Mittevaralise kahju tekkimise võimalikkust antud olukorras kohus ei analüüsinud. Praeguseks on kohtuotsus jõustunud.

Analoogne kaasus vaadati läbi ka Tartu Maakohtu poolt. Kostja põhjustas oma WC-s remonti tehes hageja korteris uputuse ja hageja esitas mittevaralise kahju hüvitamise nõude. Tartu Maakohtu 01.novembri 2006. a otsuses tsiviilasjas nr 2-06-15 märkis kohus, et "kostja õigusvastasest käitumisest tingitud hagejal eelduslikult tekkinud kahjulike

mõjutuste iseloom, kestvus ja maht ei anna antud juhul alust kinnitada hagejal mittevaralise kahju tekkimist. Kanalisatsioonilekkega kaasnevad kahjulikud mõjutused ja selle kõrvaldamisega kaasnevad koristustööd on paratamatud ning võimalikult hõlmatud varakahju nõudega." Antud juhul käsitles kohus otsuse põhjendustes just mittevaralise kahju tekkimise võimalikkust. Nimetatud otsus on käesoleval ajal samuti jõustunud.

Juhtumid, kus töötaja nõuab töösuhtes aset leidnud ebavõrdse kohtlemisega tekitatud mittevaralise kahju hüvitamist

Pärnu Maakohtu 07. veebruari 2006. a otsusega tsiviilasjas nr 2-1-201/05 jäeti mittevaralise kahju hüvitamise nõue rahuldamata, sest TLS § 10 lg 3 rikkumine ei leidnud tõendamist. Kohus viitas lisaks ka VÕS §-le 134 lg 1, mille kohaselt võib lepingust tuleneva kohustuse rikkumise eest mittevaralise kahju hüvitamist nõuda üksnes juhul, kui kohustus oli suunatud mittevaralise huvi järgimisele ning sõltuvalt lepingu sõlmimise või kohustuse rikkumise asjaoludest sai võlgnik aru või pidi aru saama, et kohustuse rikkumine võis põhjustada mittevaralise kahju. Antud juhul ei esinenud tööandja poolset lepingurikkumist, töötaja ebavõrdne kohtlemine jäi tõendamata. TLS § 10³ lg 1 sätestab, et töötajal ja töölesoovijal, keda tööandja kohtles TLS §-s 10 lg 3 nimetatud põhjusel ebavõrdselt, on õigus nõuda tööandjalt talle ebavõrdse kohtlemisega tekitatud varalise ja mittevaralise kahju hüvitamist.

Juhtum, kus hageja nõuab soojatootja poolt kütte välja lülitamise tulemusena talle väidetavalt tekitatud mittevaralise kahju hüvitamist

Niisugust kaasust käsitleb Viru Maakohtu 08. novembri 2006. a. otsus tsiviilasjas nr 2-02-289. Hageja väidete kohaselt seisnes tema mittevaraline kahju tervise halvenemises nii temal kui lapsel (astma tekkimine, täiendav operatsioon). Samas oli hageja juba enne haige. Kohus põhjendas nõude rahuldamata jätmist sellega, et puudus põhjuslik seos hageja tervisehäirete ja soojuse väljalülitamise vahel. Tervisekahjustuse tekitamise korral mittevaralise kahju tekkimist küll eeldatakse, kuid ei eeldata seda, et igasugune õigusrikkumisele ajaliselt järgnev tervisekahjustus peaks olema põhjuslikus seoses rikkumisega.

3.3.2. Kaasusgrupid, kus kohtupraktika aktsepteerib mittevaralise kahju hüvitamist

- **liiklusõnnetusega kehavigastuse tekitamine**
- **bussi järsu liikumahakkamisega kehavigastuse tekitamine** (v.a. liiklusõnnetus).
- **kehavigastuse tekitamine kuriteo või väärteoga.** Harju Maakohtu 03. jaanuari otsuses tsiviilasjas nr 2/20-3577/04 leidis kohus, et mittevaralise kahjuna saab käsitleda peksmise tagajärjel tekkinud vigastuste tõttu ligi kuu aja jooksul verevalumitest tingitud kannatanu halba väljanägemist, mille tõttu tal oli avalikes kohtades liikumine piiratud. Lisaks oli tal hamba väljalöömise ja teiste hammaste asendi muutumise tõttu häiritud söömine, hilisemalt paigaldatud hammaste fiksaatorid takistavad ja piiravad hageja toiduvalikut ning on muutnud tema elukorraldust. Mittevaralise kahjuna käsitleti ka vigastustega seotud füüsilist valu ja kannatusi. Kohus leidis, et hageja elukvaliteet halvenes seonduvalt talle kostja poolt tekitatud kehavigastustega oluliselt ning kõike seda kogumis oli kohtu arvates võimalik käsitleda kui hageja isiksusele tekitatud mittevaralist kahju. Kohus luges mõistlikuks hüvitiseks hagejale tekitatud mittevaralise kahju eest 20 000 krooni. Pärnu Maakohtu 30. novembri 2006. a. otsusega tsiviilasjas nr 2-06-12206 peeti analoogses olukorras (peksumine, füüsilise valu põhjustamine, esihamba väljalöömine) mõistlikuks hüvitise

suuruseks 15 000 krooni, millest kohus mõistis välja 10 000 krooni (hüvitise vähendamisel arvestati kostja varalist olukorda).

3.3.3. Kaasusgrupid, kus kohtupraktika on erinev

3.3.3.1. Isiklike õiguste rikkumisega (eelkõige au teotavate või ebaõigete andmete avaldamisega) tekitatud mittevaralise kahju hüvitamine

Suuremal osal analüüsi objektiks olevatest juhtudest oli väidetava kahju tekitamise aluseks oleva teo õigusvastasuse näol tegemist ebaõigete faktiväidetega, väärtushinnanguga kahju tekitamise juhtumeid esines harvem (nt Harju Maakohtu 16. mai 2006. a. otsusega tsiviilasjas nr 2/109-2110/05).

Enamasti on kohtud antud tüüpi kaasustes viidanud sellele, et mittevaralise kahju tekkimine ei ole tõendatud – ainuüksi väide sellest, et au ja väärikuse vastase tegevusega tekitati meeolelu langus ja psüühilised üleelamised ei ole kohtute arvates piisav kahjunõude rahuldamiseks. Analüüsitud kohtupraktikas ei tehta erilist vahet sellel, kui suure ringi isikute ees halvustavate väljendite kasutamine või ebaõigete andmete avaldamine aset leidis (kas vastavad andmed või väärtushinnangud avaldati massimeedias, koosolekul või väiksemas suhtlusgrupis).

Nõude rahuldamata jätmist on kohtud põhjendanud erinevalt. Mõnel juhul on leitud, et nõude rahuldamata jätmise tingib põhjusliku seose ja/või teo õigusvastasuse puudumine (näiteks Tallinna Ringkonnakohtu 17. aprilli 2006. a. otsus tsiviilasjas nr 2-05-24349), mõnel juhul põhjendas kohus nõude rahuldamata jätmist sellega, et mittevaralise kahju tekkimine ei ole piisavalt tõendatud (näiteks Pärnu Maakohtu 23. 01. 2006. a. otsus ja vastavalt ka Tallinna Ringkonnakohtu 24. 11. 2006. a. otsus tsiviilasjas nr 2-05-2833). Esines ka kaasuseid, kus kohus viitas nõude rahuldamata jätmise alusena andmete avaldamise õigusvastasuse puudumisele, kuna raske kuriteo toimepannud isiku andmete avaldamine artiklis samas ulatuses nagu avalikult kuulutatud kohtuotsuses on põhjendatud valitseva avaliku huviga (näiteks Pärnu Maakohtu 02. mai 2006. a. otsus tsiviilasjas nr 2-05-12770).

Enamik kohtuid on lõppastmes ikkagi leidnud, et mittevaralise kahju hüvitamist tuleb au teotamise ja/või teadvalt ebaõigete andmete avaldamise korral pigem eitada.

Antud juhtumite grupis esines ka selliseid kaasuseid, kus kohus tugines nõude rahuldamata jätmisel VÕS §-le 1046, mille lg 1 kohaselt tuleb au teotamise korral ebakohase väärtushinnanguga õigusvastasuse tuvastamisel arvestada rikkumise liiki, põhjust ja ajendit, samuti suhet rikkumisega taotletud eesmärgi ja rikkumise raskuse vahel ja mille lg 2 sätestab, et isikliku õiguse rikkumine ei ole õigusvastane, kui rikkumine on õigustatud, arvestades muid seadusega kaitstud hüvesid ja kolmandate isikute või avalikkuse huve. Õigusvastasuse tuvastamisel tuleb sellisel juhul lähtuda erinevate kaitstud hüvede ja huvide võrdlevast hindamisest. Selliseks kaasuseks on näiteks Harju Maakohtu 22. juuni 2006. a. otsus tsiviilasjas nr 2-05-3725. Maakohtu otsuse jättis muutmata ka Tallinna Ringkonnakohtu. Viidatud kohtuasja puhul oli tegemist endise õpetaja kohta teatava teabe avaldamisega kooli poolt korraldatud koosolekul (*nn Arte Gümnaasiumi juhtum*). Harju Maakohtu 02. mai 2006. a. otsuses tsiviilasjas nr 2-04-699 on nõude rahuldamata jätmisel viidatud VÕS §-le 1047 lg 3, mille kohaselt hoolimata sama paragrahvi lõigetes 1 ja 2 sätestatust, ei loeta andmete või asjaolu avaldamist õigusvastaseks, kui avaldajal või isikul, kellele asjaolu avaldati, oli avaldamise suhtes õigustatud huvi ning avaldaja kontrollis andmeid või asjaolu põhjalikkusega, mis vastab võimaliku rikkumise raskusele. Kohus oli antud juhtumi puhul seisukohal, et kostja tugines allikale, mille usaldusväärsuses polnud ajakirjanikul põhjust kahelda (tegemist oli ajalehes avaldatud artikliga hagejast, kus kajastati kohtueelse uurimise käiku. Kohtu arvates oli artiklist selgesti arusaadav, et hageja suhtes ei ole kohus otsust

teinud, vaid tegemist on kriminaalkorras karistamata isikuga ning tegemist oli alles uurimisega). Seega leidis Harju Maakohus, et **avalikkuse huvi kuritegude uurimise vastu kaalub üles hageja huvi tema suhtes algatatud uurimist varjata.**

Ajalehes tegelikkusele mittevastava informatsiooni avaldamise tulemusena väidetavalt hagejal tekkinud mittevaralise kahju välja mõistmata jätmist on kohtuotsustes põhjendatud ka näiteks sellega, et artiklid, kus vastav teave avaldati, ei riku hageja isiklikke õigusi, seega ei ole hagejal tekkinud mittevaralist kahju, mille eest kohus peaks hagejale rahalise hüvituse välja mõistma (Harju Maakohtu 03. aprilli 2006. a. otsus tsiviilasjas nr 2-05-174, Tallinna Ringkonnakohus jättis maakohu otsuse muutmata).

Ühel teisel juhul leidis maakohus, et "teatud (ajakirjanduslikke) kujundeid kasutati ja artikkel kirjutati seoses hageja aktiivse poliitilise tegevusega. Poliitik kui avaliku elu tegelane on endale vabatahtlikult võtnud ajakirjanduse kõrgendatud tähelepanu riski, mis laieneb ka eraelule. Samuti eeldab poliitikas osalemine kõrgendatud vastutust ning taluvuskohustust" (Harju Maakohtu 14. märtsi 2006. a. otsus tsiviilasjas nr 2-05-1349). Kohtuotsuses kõne all olnud artiklis oli avaldatud uudis: "naispoliitik ostis bordelli" ja nimetatud hagejat "lõbumaja uueks perenaiseks".¹¹ Antud kaasuse puhul oli küsimuse all muuhulgas see, kas tegemist oli ebaõigete faktiväidetega – kohus hindas sisuliselt õigeks nii mõiste "bordellifirma" kasutamise (ühes teises kohtuasjas oli kindlaks tehtud, et vastav ühing tegeles tõesti prostitutsiooni vahendamisega) kui ka kujundi "perenaine" kasutamise ("ühingu juhatuse liiget võib tinglikult nimetada ka selle ühingu perenaiseks"). Lõppastmes jõudis kohus kokkuvõtva järelduseni, et õigusvastasus ning kostja vastutus kui kahju hüvitamise eeldused puuduvad, mistõttu nõue jäeti rahuldamata.

Mittevaralise kahju nõude rahuldamata jätmist tegelikkusele mittevastavate andmete levitamise korral on kohus põhjendanud ka VÕS §-ga 1047 koostoimes VÕS §-ga 134 lg 2, mille kohaselt vabaduse võtmisest, samuti muude isikuõiguste rikkumisest, eelkõige isiku au teotamisest tekkinud kahju hüvitamise kohustuse korral tuleb kahjustatud isikule mittevaraline kahju hüvitada **üksnes juhul, kui rikkumise raskus, eelkõige kehaline või hingeline valu, seda õigustab.** Harju Maakohtu 20. juuni 2006. a. otsuses tsiviilasjas nr 2-05-1108 on nimetatud sätetele tuginedes märgitud, et usaldusväärsus ja hea reputatsioon on oluline igale isikule ning hagejad ei ole selles osas erandiks, kuid rahalise hüvituse väljamõistmine antud vaidluse puhul oleks ebaproportsionaalne võrreldes rikkumisega, kuna vaidluses pole esile toodud ühtegi asjaolu, mis kinnitaks, et hagejatele on põhjustatud suurt hingelist valu. Antud kaasuse vaatas läbi ka Tallinna Ringkonnakohus ja tühistas 16. novembril 2006. a. otsusega maakohu otsuse, leides, et isegi maakohu otsuses sisaldunud resolutsioon, millega kohustuti kostjat vabandama, ei ole seaduslik ega põhjendatud. Ringkonnakohus tõi esimese astme otsuse tühistamise põhjusena välja materiaalõiguse normi ebaõige kohaldamise: maakohus oleks pidanud tuvastama, kas ja millises ulatuses sisaldasid kostjate avaldused au teotavaid hinnanguid ning kas ja mil määral oli tegu faktiväidetega.¹²

Pärnu Maakohus 02. mai 2006. a. otsuses tsiviilasjas nr 2-05-12770 leidis käsitlemist mittevaralise kahju nõue, mis põhines hageja kohta ajalehes avaldatud artiklil, kus viidati sellele, et hageja kui seksuaalkurjategija läheb vangi, kusjuures ära olid näidatud teda identifitseerivad andmed (ees- ja perekonnanimi ning vanus). Kohus jättis mittevaralise kahju nõude rahuldamata ja märkis otsuses, et "artikli oleks võinud avaldada ka hagejat identifitseerimata, kuid arvestades hagejale kohtuotsusega inkrimineeritud kuritegude laadi ja raskust ning selliste kuritegude toimepanijate suhtes tehtud kohtuotsuste teadasaamise suhtes valitsevat avalikku huvi, oli kostja poolt hageja andmete avaldamine artiklis samas ulatuses,

¹¹ Viidatud kohtuotsus on käesolevaks ajaks jõustunud.

¹² Käesoleva juhtumi osas on otsuse teinud ka Riigikohus (Vt RKTko 3-2-1-5-07).

mis avalikult kuulutatud kohtuotsuses, põhjendatud, mistõttu avaldamine ei olnud õigusvastane." Käesoleva juhtumi juures võib probleemina välja tuua asjaolu, et artikli ilmumise ajal ei olnud süüdimõistetav kohtuotsus veel jõustunud. Kuid samas oli hageja varasemalt kohtu poolt seksuaalkuritegudes süüdi mõistetud ja tema karistus ei olnud kustunud, mistõttu tema suhtes artiklis esitatud andmed ei olnud valed. Samuti ei sisaldanud artikkel ebakohaseid väärtushinnanguid. Kohtuotsuse motiivide kohaselt võis hageja nimetamist seksuaalkurjategijaks pidada faktiväiteks. Hageja seletuste kohaselt solvas artikkel tema au ja väarikust ja määris ausat nime. Kuid tõene faktiväide ei saanud seda teha. Antud juhul oleks rikkumisenähtude saanud kõne alla tulla seega hoopis eraelu puutumatus nähtude rikkumine (faktid olid tõesed, kuid küsimus oli selles, kas neid oleks tohtinud avaldada või mitte).

Samas on Harju Maakohus 19. juuni 2006. a. otsusega tsiviilasjas nr 2-03-714 mõistnud välja mittevahalise kahju hüvitise summas 25 000 krooni (pool hageja poolt nõutud summast, 50 000 kroonist) olukorras, kus kostja avaldas ajalehes hageja surma kohta teadliku valeteate. Kohus märkis otsuses, et kahju suuruse ja põhjusliku seose tõendamise on probleemne, kuna hagejal oli tervis halb juba enne surmakuulutuse avaldamist, leidis aga, et arvestades kuulutuse sisu, esitamise viisi, leviku ulatust ning ilmselgelt pahatahtlikku motiivi selle avaldamisel, tuleb kahju hüvitus välja mõista, kuid mitte täies ulatuses.¹³ Mittevahalise kahju nõue rahuldati osaliselt (50 000 kroonist 15 000 krooni ulatuses) ka Harju Maakohtu 16. mai 2006. a. otsusega tsiviilasjas nr 2/109-2110/05. Õigusvastaseks teoks oli hageja suhtes solvava väljendi kasutamine Tallinna Linnavolikogu istungil (st üsnagi piiritletud isikute ringis). Mittevahalise kahjuna oli hageja viidanud hingeliste kannatustele. Kohus põhjendas nõude rahuldamist sellega, et kostja põhjustas hagejale hingelist valu ja kannatusi ja kostja väärtusotsustus hageja kohta on hagejale eriti solvav seetõttu, et tegemist oli vene keeles väga halvustavat tähendust omava sõnaga. Tegemist oli väärtushinnanguga, mille vorm oli au ja väarikust solvav. Väljamõistetava hüvitise summa vähendamist põhjendas kohus kostja materiaalse olukorra arvestamise vajadusega.

3.3.3.2. Koera kallaletungi tulemusena väidetavalt tekkinud mittevahalise kahju

Pärnu Maakohus jättis 14. novembri 2006. a. otsusega tsiviilasjas nr 2-06-15922 koera kallaletungi tagajärjel hagejal väidetavalt tekkinud mittevahalise kahju välja mõistmata. Koera rünne leidis aset 01. mail 2006. a. Hageja taotles lisaks vahalisele kahjule (katkised riided) psüühika- ja närvitegevuse häiretena väljendunud mittevahalise kahju hüvitamist, kuid kohus piirdus ainult vahalise kahju hüvitamisega, viidates otsust põhjendades ka mitmele Riigikohtu lahendile. Kohtuotsuse motiivide kohaselt ei ole ainuüksi füüsiline ja hingeline valu mittevahalise kahju kirjeldatud tähenduses ning ei ole viidav PS §-s 25 nimetatud mittevahalise kahju alla (RK 3-2-1-111-96). Mittevahalise kahju tõendatuse lugemisel peab olema selgeks tehtud, missugused on mittevahalised kahjulikud tagajärjed kannatanu jaoks. Iga kahjuliku tagajärje osas tuleb viidata tõenditele, mis seda kahjulikku tagajärge tõendavad (RK 3-2-1-34-05). Närvivapustuse tõendatuse lugemine eeldab asjaolude tuvastamist, milliste põhjal sellisele meditsiinilisele järeldusele jõuti (RK 3-2-1-70-97). Kui vaadata eelnimetatud kohtuotsuses viidatud Riigikohtu lahendeid ja võrrelda nende aluseks olnud kahjujuhtumite toimumise asjaolusid, siis ilmneb, et Riigikohtu lahendid on tehtud nende juhtumite kohta, mis on aset leidnud enne VÕS jõustumist, kui kahju hüvitamist reguleerisid TsK sätted. Oluline on silmas pidada, et koera kallaletungi tagajärjel põhjustati hagejale ka kehavigastus (st rünne ei piirdunud ainult ehmatus vmt ebamugavusega). VÕS-s ette nähtud

¹³ Antud juhtum on hagi tagamise küsimuses olnud läbivaatamisel ka Riigikohtus (vt RKTkm 3-21-127-06). Kohtuasja menetlus on hetkel pooleli Tallinna Ringkonnakohtus.

tõendamiskoormise kohaselt tuleb kehavigastuse korral mittevahalist kahju eeldada. Käesoleval ajal on nimetatud kohtuvaidlus menetlemisel Tallinna Ringkonnakohtus.

Koera kallaletungiga põhjustatud mittevahalise kahju hüvitamist käsitles oma 02. oktoobri 2006. a. otsuses tsiviilasjas nr 2-02-76 ka Viru Maakohus. Nagu eelmises kaasuses, oli siingi tegemist koerahammustusega, millega samuti kaasnes teatav füüsiline vigastus (rebendhaavad). Antud juhul luges kohus närvitegevuse ja psüühikahäired küll mittetõendatuks, kuid leidis, et kehalise terviklikkuse kaotus ning väljanägemise muutus on tõendatud, sest kehaline defekt on väljapoole nähtav. Hageja oli esitanud mittevahalise kahju nõude summas 26 000 krooni, kohus leidis, et 20 000 krooni väljamõistmine hageja kui lapse seadusliku esindaja kasuks (diferentseerides kahjuhüvitist kohtu siseveendumuse kohaselt ja tagajärgede tõsiduse järgi) on võrreldav ühiskonna heaolu tasemega käesoleval ajal ja sellise summa väljamõistmisega ei ole rikutud ka õiguse üldpõhimõtteid ning see ei ole hageja rikastumise allikaks. Kohus leidis, et 20 000 krooni väljamõistmist ei saa lugeda ebamõistlikult koormavaks ka kostja suhtes. Seega antud juhul on kaks üsna ühte tüüpi kaasust esimese astme kohtu poolt lahendatud erinevalt. Viimatinimetatud juhul ei lähtunud kohus **otseselt** küll mittevahalise kahju eeldusest, kuid luges mittevahalise kahju hageja poolt siiski tõendatuks (nö alandas oluliselt tõendamisstandardit).

Kui kahel eelneval juhul oli tegemist koera kallaletungiga lapsele, siis Harju Maakohtu 22. juuni 2006. a. otsuses tsiviilasjas nr 2-06-2187 leidis käsitlemist juhtum, kus järelevalveta koer tungis kallale kliendi juurde väljakutsele sõitnud taksojuhile. Sündmus toimus 2005. a. aprillis, seega samuti VÕS kehtivuse ajal. Koer hammustas taksojuhti käsivarrest, taksojuht esitas koera omaniku vastu nõude mittevahalise kahju hüvitamiseks 30 000 krooni suuruses summas. Vahalise kahju hüvitamist hageja ei nõudnud, kuigi märkis, et koera hammustuse tõttu sai kannatada seljas olnud jopp. Kostja oli juhtumi toimumisel andnud taksojuhile 500 krooni (nö. valurahaks), mille hageja ka vastu võttis. Kohtuotsuses on märgitud: "Puudub vaidlus selles, et hammustuse tagajärjel sai hageja kergeid kehavigastusi". **Kohus leidis, et hageja väited mittevahalise kahju tekkimise kohta on põhjendamatud, kuna need on vastuolus juhtumi asjaoludega ja hageja enda käitumisega.** Hageja kirjeldab koera hammustusest tekkinud šokki ja suurt valu, kuid samas oli ta valmis jätkama oma igapäevase tööga (istus taksosse ja sõitis järgmist klienti teenindama). Arvestades, et hageja võis vaid lühiajaliselt olla psüühilise erutuse seisundis, on kohtu arvates kohase hüvitise suuruseks 500 krooni, mille kostja on hagejale tasunud. Seetõttu jättis kohus hagi rahuldamata. Antud juhul jaatas kohus mittevahalise kahju hüvitamise kohustuse olemasolu, kuid leidis, et kostja on mõistliku hüvitise juba tasunud. **Selles kaasuses on kohus mittevahalise kahju tekkimise eelduse kaasuse asjaolude kohaselt ja tõendite hindamise tulemusena ümber lükanud** ("taksojuht jätkas tööd vaatamata hammustusele"). Käesoleva lahendi on Tallinna Ringkonnakohtus tühistanud ja rahuldanud hagi osaliselt (Tallinna Ringkonnakohtu 20. oktoobri 2006. a. otsus). Ringkonnakohtus leidis, et 500 krooni ei hõlma mittevahalise kahju hüvitist, sest vaidlust ei olnud ka selles, et kostja koer muutis kasutamiskõlbmatuks hageja jopp, mille eest 500 krooni olekski kohane kompensatsioon. Kohus määras õiglaseks hüvitiseks 10 000 krooni, arvestades õiglust, kahju hüvitamise üldpõhimõtteid, ühiskonna üldist heaolu taset ja kohtupraktikat.

Koera kallaletung oli õigusvastase tegevusena nõude aluseks ka juhtumis, mida oma 24. aprilli 2006. a. otsusega tsiviilasjas nr 2-05-2864 lahendas Harju Maakohus. Suukorvita rotveiler ründas nii hagejat kui tema koeri. Koera ründe tagajärjel sai vigastada nii hageja ise kui ka hagejale kuuluvad koerad. Hageja pidi saadud vigastuste tagajärjel käima traumapunktis ja viibima nädala töövõimetuslehel. Ravi vajasid ka hageja koerad, kusjuures üks koer ei olegi täielikult paranenud. Samuti muutus hageja väitel kasutamiskõlbmatuks tema seljas olnud talvejope. Mittevahaline kahju seisnes hageja sõnade kohaselt unehäiretes

ning hirmus, et kellegi koer võib hagejat koertega jalutades taas rünnata, samuti kasutult kaotatud ajas. Mittevaralise kahju suuruseks hindas hageja 3730 krooni. Harju Maakohus rahuldab nimetatud nõude 1000 krooni ulatuses, kuid seda üksnes põhjusel, et kostja tunnistas vastavas summas mittevaralise kahju nõuet. Kohus märkis, et "kehavigastuse tagajärjel mittevaralise kahju tekkimise tõendamise koormis lasub hagejal, hageja aga ei ole kõnealuses aspektis mittevaralise kahju olemasolu piisavas ulatuses põhistanud." Nimetatud kaasuses ei ole kohus arvestanud mittevaralise kahju eeldusega. Käesolevaks ajaks on kohtuotsus jõustunud.

3.3.3.3. Eelnevate kaasusgruppide taustal joonistub välja veel üks delikaatne teema, mis seondub isiku põhiõigustega – isiku tahtevastane paigutamine kinnisesse psühhiaatriosakonda ja tema hoidmine seal tahtevastasel.

Antud liiki kaasuseid oli vaadeldava perioodi lahendite hulgas küll vaid üks, kuid selle juhtumi puutumus isiku õigusega vabadusele on sedavõrd suur, et sellele kaasusele on põhjust käesolevas analüüsis viidata.

Nimetatud kohtuasja vaatasid läbi nii maa- kui ringkonnakohus; asjas on tehtud Tallinna Linnakohtu 23. märtsi 2005. a. otsus ja Tallinna Ringkonnakohtu 28. veebruari 2006. a. otsus (tsiviilasi nr 2-03-465). Hageja väitel võeti temalt psühhiaatriaiglas ebaseaduslikult vabadus (väänati käed selja taha, fikseeriti pikaks ajaks voodi külge jne). Hageja leidis, et sellise tegevusega tekitati talle 300 000 krooni mittevaralist kahju, mis väljendus heaolu languses ja hingelistes ning kehalistes vaevustes. Linnakohus jättis mittevaralise kahju hüvitamise nõude rahuldamata, märkides otsuses, et kostja (psühhiaatriaigla) töötajate tegevus hageja kliinikusse vastuvõtmisel ja tema hospitaliseerimisel ei olnud õigusvastane ega vastuolus põhiseaduse §-ga 20 ning tegemist ei olnud hagejalt õigusvastase vabaduse võtmisega, vaid kohtu korralduse alusel isiku sundtoomisega psühhiaatrikliinikusse ekspertiisiks. Tallinna Ringkonnakohus tühistas I astme otsuse ja saatis asja tagasi uueks läbivaatamiseks esimese astme kohtule, viidates sellele, et otsus on olulisel määral põhjendamata. Tahtest olenematu vältimatu psühhiaatrilise abi osutamise alused on sätestatud PsAS §-s 11, **kohus ei ole aga otsuses tuvastanud, kas nimetatud sätte kohaldamise eeldused olid täidetud. Kohus leidis, et ohjeldusmeetme kasutamine oli kooskõlas PsAS § 14 lõikega 1, jättis aga tähelepanuta, et nimetatud sätte kohaselt lubatakse ohjeldusmeetmeid psüühikahäirega isiku suhtes rakendada üksnes sama seaduse § 11 lõikes 1 sätestatud asjaoludel, kui on otsene oht enesevigastuseks või vägivallaks teiste isikute suhtes ja muud vahendid ohu kõrvaldamiseks ei ole osutunud küllaldaseks.**

Praeguseks on kõnealuses kohtuasjas menetlus küll lõppenud, sest hageja loobus hagist ja 28. novembril 2006. aastal jõustus loobumist kinnitav kohtumäärus.

Kokkuvõte

Analüüsist nähtub, et nii esimese kui teise astme kohtupraktika pigem eitab kui jaatab mittevaralise kahju hüvitamist. Mitmel juhul on täheldatav, et kohtud tuginevad antud õigusinstituuti esindavate kaasuste lahendamisel pigem (siseveendumuslikule) õiglusele kui otseselt objektiivsele õiglusele.

Analüüsi käigus läbivaadatud otsused ei anna alust väita, et Eesti kohtupraktikas oleksid välja kujunenud mingid väga üldised ja laialt kasutatavad mittevaralise kahju hüvitise suuruse määramise põhimõtted. Siiski võib välja tuua teatud tendentsi, et kergemate tervisekahjustuste puhul jääb väljamõistetud summa reeglina 10 000- 30 000 krooni piiridesse, raskemate

(inimese elustandardit oluliselt muutvate) tervisekahjustuste ja kehavigastuste korral on vastavaks vahemikuks 100 000-300 000 krooni.

Üldise probleemina võib välja tuua, et paljudel juhtudel jääb vajaka süstemaatilise lähenemisest kaasuste lahendamisele, sellest tulenevalt ei lahendata sama tüüpi kaasuseid erinevat kohtute poolt mitte alati ühe ja sama skeemi järgi. Seejuures võivad erinevad lähenemisteed viia põhimõtteliselt isegi ühesuguse (õiglase) lahendini, kuid alati ei pruugi nii olla.

Probleemiks on ka mõnevõrra valimatu viitamine Riigikohtu lahenditele, ilma et tegelikult eelnevalt tehtaks kindlaks, millised siis ikkagi on konkreetse kaasuse asjaolud ja kas need asjaolud langevad kokku lahendatava kaasuse asjaoludega. Samuti ei tehta alati vahet VÕS-eelsetel ja VÕS kehtivuse ajaltoimunud juhtumitel. Tuleb ju iga kaasuse lahendamisel esimesena kontrollida, milline seadus kehtis võlasuhte tekkimise ajal ja samamoodi tuleb kontrollida ka seda, kas viidatava Riigikohtu lahendi ajal kehtis sama seadus ja kui ei, siis millised muudatused seaduse kohaldamisel peaksid sellega kaasnema ehk kas Riigikohtu lahendit saab eeskujuks võtta või ei ja kui saab, siis millises ulatuses. Viimane märkus puudutab eelkõige tervisekahjustuse või kehavigastuse tekitamisega kaasnevate mittevaralise kahju hüvitamise nõuete juhtumeid (sama peaks tegelikult kehtima ka teiste juhtumite kohta, kus mittevaralise kahju tekkimine on seaduses teatud tüüpi juhtumi jaoks eeldusena ette nähtud).

Kui nõudeks on lepingulises võlasuhtes tekitatud mittevaralise kahju hüvitamine, siis oleks analüüsi autori arvates põhjendatud, et esimese ja teise astme kohtud rõhutaksid otsustes senisest enam seda, et niisuguste nõuete rahuldamine on põhimõtteliselt erandlik ja viitaksid otseselt VÕS §-s 134 lg 1 sätestatud piirangutele (mõnes otsuses oli seda ka tehtud).

Ettepanekud

Eelneva pinnalt võib teha järgnevad ettepanekud:

- **koolituse korraldamisel võiks keskenduda kaasusõppele.** Sagedamini esinevad kaasustüübid on käesolevas analüüsis kategoriseeritud, seda kataloogi saaks vajadusel täiendada, täpsustada, teha vajalikud parandused. Praktilise koolituse vajadust on kinnitanud ka kohtunikud.
- **võiks kaaluda ka kaasuste lahendamise juhendi koostamist** (formaadi üle tuleks sel juhul eraldi arutleda), milles oleksid välja toodud erinevad juhtumitüübid, neile vastavad koosseisud ja lahendamise skeemid). Eesmärk oleks tuletada uuesti meelde erinevate deliktiõiguslike kaasuste lahendamise metoodikat. Näiteks praegu ilmneb, et kohtud lahendavad nõuet nii, nagu see hageja poolt esitatud on: kui hageja nõuab au ja väärikut solvavate andmete avaldamisega tekitatud kahju hüvitamist, siis kaasust selliselt ka käsitletakse; samal ajal võib kohtule aga jääda märkamata see, et kõne all võib olla hoopis eraelu puutumatus rikkumise kaasus, kuna väited, mida avaldati on iseenesest õiged, kuid hageja lihtsalt ei soovinud nende avaldamist.

Margit Vutt

Õigusteabe osakond

analüütik